

Mikael Hidén

PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA 14.2.2025 KELLO 9.30
HE 174/24 vp laiksi sairausvakuutuslain 3 luvun 3:n muuttamisesta

Esitys on lähetekeskustelussa 16.10.2024 lähetetty valmisteltavaksi sosiaali- ja terveysvaliokuntaan. Eri tahoja ja asiantuntijoita kuultuaan sosiaali- ja terveysvaliokunta on 13.12.2024 päättänyt pyytää asiasta lausunnon perustuslakivaliokunnalta. Lausuntopyyntö on merkitty sosiaali- ja terveysvaliokunnan pöytäkirjaan seuraavasti (StVP 161 /2024 vp):

”4. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sairausvakuutuslain 3 luvun 3 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 174/2024 vp

Valiokunta päätti pyytää perustuslakivaliokunnan lausunnon. Hallituksen esityksen HE 174/2024 vp säätämisjärjestysperusteluiden mukaan korvausoikeus hedelmöityshoidoista edellyttää lääketieteellistä syytä hedelmöityshoitojen aloittamiseksi, eikä korvausoikeuteen tällöin vaikuta se, olisiko kyse nais-miesparin, nais-naisparin vai itsellisen naisen hedelmöityshoidosta. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pyytää eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentin mukaisesti perustuslakivaliokunnalta lausuntoa sääntelyn suhteesta perustuslakiin. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan on epäselvää, asetetaanko sääntelyssä naisparit ja yksin hoitoon hakeutuvat naiset heteroseksuaalisessa parisuhteessa eläviä henkilöitä epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella ilman hyväksyttävää perustetta. Lisäksi valiokunta pyytää saamansa selvityksen perusteella lausuntoa sääntelystä yhdenvertaisuuden näkökulmasta myös tilanteessa, jossa ihmisen hedelmättömyyden syy jää lääketieteellisesti tunnistamatta.”.

Lausuntopyynnön pääsisältö on esitetty perustuslakivaliokunnasta asiantuntijoille toimitetussa lausuntopyynnössä (sähköposti 15.1.2025). Samassa yhteydessä on asiantuntijoille osoitettu myös seuraava toivomus:

”Perustuslakivaliokunta pyytää asiantuntijoita lausunnossaan kiinnittämään huomiota myös asiaan liittyvään valiokunnan aikaisempaan lausuntokäytäntöön (erit. PeVL 16/2006 vp).”

- - - - -

Tämän vuosituhannen ensimmäisellä vuosikymmenellä on perustuslakivaliokunta kolmeen eri kertaan lausunut keinohedelmöitystä koskevista lakiehdotuksista ja ottanut siinä yhteydessä kantaa myös yhdenvertaisuusnormin ja siihen kuuluvan syrjimättömyysvaatimuksen merkitykseen. Näistä lausunnoista ensimmäinen on esityksestä HE 76/02 vp joulukuussa 2002 annettu lausunto pevl 59/02 vp. Ko. esitys sittemmin peruutettiin. Toinen lausunto on esityksestä HE 3/06 vp toukokuussa 2006 annettu lausunto pevl 16/06 vp ja kolmas lausunto on samasta esityksestä kesäkuussa 2006 annettu lausunto pevl 25/06 vp. Lausunnot ovat tässä yhteydessä merkityksellisiä sikäli, että niissä kaikissa pidettiin myös yhdenvertaisuusnormin kannalta mahdollisena merkittävästi rajoittaa hedelmöityshoitojen saamismahdollisuutta muiden kuin mies-nainen parisuhteessa elävien osalta. Palaan näiden lausuntojen sisältöön lyhyesti myöhempanä. Tässä on kuitenkin syytä todeta, että jos näiden lausuntojen lopputulosten osoittamaa linjaa sellaisenaan seurataan nyt tarkasteltavana olevan esityksen kohdalla, ollaan samalla nähtävästi hyväksymässä niitä päätelmiä, joita esitetään esityksen säätämisyjärjestysperusteiden kahdessa viimeisessä tekstikappaleessa (s.18). Niissä mm.todetaan: ”Korvattavuuden rajaaminen sairausperusteeseen jättää korvausten ulkopuolelle samaa sukupuolta olevat pariskunnat ja itselliset naiset siltä osin, kuin lapsettomuuden syyksi ei ole osoitettavissa sairautta”.

Juuri lainatussa virkkeessä tarkoitetun korvattavuuden ulottaminen myös samaa sukupuolta oleviin pariskuntiin ja itsellisiin naisiin on sinänsä asia, joka kuuluu tavallisen lain säätäjän toimivaltaan. Käsiteltävänä olevan lakiehdotuksen muuttaminen niin, että korvattavuus koskee myös naispareja ja itsellisiä naisia, olisi siten periaatteessa mahdollista ilman erillisiä valtiosääntöoikeudellisia perusteita. Käytännössä näin merkittävä hallituksen lakiehdotuksen muuttaminen voisi kai kuitenkin tulla kyseeseen vain, jos perustuslain katsottaisiin sitä edellyttävän. Onko tässä asiassa tällaisia perustuslakiin palautuvia syitä edellä tarkoitettujen muutosten tekemiselle lakiehdotukseen? (Sivuutan tässä poikkeuslakimahdollisuuden, joka voisi olla eräänlainen ”ulospääsykeino” perustuslakiin liittyvästä ongelmasta.)

Tässä lausunnossa aikaisemmin viittaamani perustuslakivaliokunnan lausunnot

(pevl 59/02 vp, pevl 16/06 vp ja pevl 25/06 vp) antoivat yhtenäisillä lopputuloksillaan selvän tuen sille, että hedelmöityshoitojen järjestämisessä toteutetut parisuhteiden laatuun liittyvät eronteot olivat yhdenvertaisuusnormin kannalta hyväksyttäviä. Lausuntoihin sisältyi kuitenkin myös viittauksia yhteiskunnan arvovalintoihin ja arvokäsitysten muuttumiseen, joiden myötä myös tulkinnat saattoivat muuttua.

Siten lausunnossa pevl 16/06 vp valiokunta totesi mm, (s. 2,II):

”Lakiehdotuksessa asetetaan henkilöitä eri asemaan siviilisäätynsä ja osaksi myös sukupuolisen suuntautumisensa kannalta.....Valiokunta katsoo, että ehdotetut erot, jotka liittyvät kiinteästi yhteiskunnan arvovalintoihin, valiokunnan pitkäaikaiseen tulkintakäytäntöönkin verrattuna mahtuvat lainsäätäjälle kuuluvien harkintarajojen sisälle (PeVL 59/2002 vp,s.3/I), Perustuslaki ja erityisesti sen 6 §:n yhdenvertaisuussäännös eivät aseta estettä nyt ehdotetun mukaiselle sääntelylle.”

Lausunnossa pevl 25/06 vp valiokunta viittasi lausuntoonsa pevl 15/01 vp, jonka valiokunta oli antanut virallistettua parisuhdetta koskeneesta esityksestä (HE 200/01 vp).Valiokunta lausui vuoden 2006 lausunnossaan tästä aikaisemmasta lausunnostaan mm, (s, 2/II):

”..... Avioliittolainsäädäntöä ja sen kanssa rinnasteisia lakeja säädettyäessä on kyse sellaisista erityisistä yhteiskunnan tulevaisuuteen ja arvoihin liittyvistä ratkaisuista, joissa avioliiton asettaminen naisten ja miesten parisuhteessa erityisasemaan lainsäädännössä on perusteltua. Lakien tulkinta toisaalta saattaa ajan kuluessa muuttua ja perustuslain tulkinta aktiivisesti muuttaa arvokäsityksiä (PeVL 15/2001 vp, s.3/I).”

Valiokunnan vuoden 2006 lausunnoissa käsitelty hallituksen lakiehdotus (HE 3/06 vp) sisälsi suhteellisen vähän rajoituksia siihen, keille hedelmöityshoitoja voitiin antaa. Lausunnossa pevl 25/06 vp perustuslakivaliokunta joutui kuitenkin ottamaan kantaa lakivaliokunnan mietintövaliokuntana tekemään ehdotukseen, jonka mukaan hedelmöityshoitoja saisi antaa vain terveydellisin perustein ja vain naiselle ja miehelle, jotka elivät keskenään parisuhteessa. Perustuslakivaliokunta lausui tästä ehdotuksesta seuravaa (s. 2,II):

”Lakivaliokunnan ehdotus menee edellisiä ehdotuksia pitemmälle naisten erilaisessa kohtelussa. Perustuslakivaliokunta pitää sääntelyä perustuslain 6 §:n kannalta lähtökohtaisesti ongelmallisena. Ottaen kuitenkin erityisesti huomioon tarkoituksen auttaa lapsettomuudesta vastoin tahtoaan kärsiviä henkilöitä ehdotettu sääntely arvovalintoihin mahtuu lainsäätäjälle kuuluvan harkintavallan piiriin eikä ole ristiriidassa perustuslain 6 §:n kanssa, Valiokunnan mielestä hallituksen alkuperäinen ehdotus vastaa lakivaliokunnan ehdotusta paremmin perustuslain 6 §:n mukais(t)en yhdenvertaisuussäännösten tavoitteita.”

Todettakoon vielä, että tähän hedelmöityshoitojen rajoittamiseen vain avio- tai avoliitossa eläville naisille kohdistui neljän jäsenen eriävä mielipide..

Perustuslakivaliokunnan edellä viitatu lausumat eivät tietysti osoita, että arvokäsitykset yhteiskunnassa ovat sillä tavoin merkittävästi muuttuneet, että myös hedelmöityshoitojen järjestelyä koskevien perustuslain yhdenvertaisuusnormin tulkintojen voidaan perustellusti katsoa muuttuneen. Lausumat kuitenkin osoittavat valiokunnan katsoen, että kysymys on muun ohessa merkittävästi myös arvokäsityksistä, että arvokäsitykset voivat ajan kuluessa muuttua ja että niiden muutosten mukana myös tulkinnat voivat muuttua. Minusta perustuslakivaliokunta voi nyt, kun valiokunnan po. tulkintaratkaisuihin on pian kulunut kaksi vuosikymmentä, hyvin päätyä katsomaan - jos pitää sitä aiheellisenä – että avioliittoa, erilaisia parisuhteita ja ilman parisuhdetta elämistä koskevat arvokäsitykset ja suhtautumiset ovat sillä tavoin muuttuneet ja yhdenvertaisuutta koskevat perusoikeustulkinnat sillä tavoin vakiintuneet, että tässä ei enää voida pitää yhdenvertaisuusnormin kannalta hyväksyttävänä sellaista järjestelyä, jossa sisällöltään merkittävät erot ihmisten kohtelussa näyttävät selittyvän vain sillä, millaisessa parisuhteessa ihminen elää tai elääkö hän ilman parisuhdetta. Jos perustuslakivaliokunta päätyy omaksumaan tällaisen käsityksen, se ilmeisesti edellyttää nyt ehdotetun lain muuttamista.